

ה ע ר ו ת

בנימין סילקינר

באמריקה ידעו. אותו בתור סופר, מחנך ואדם — ואני ידעתי רק בתור משורר. כשהופיע לפני המלחמה ספרו: „לפני אוהל תמורה“, פואמה שירית מהי היהודים באמריקה — הסב עליו את תשומת לבי ראשונה. וקרה אז בקרה כזו: הפרק הראשון של הספר היה פרק מגובש, עשיר, רב תוכן וציוני, אלא שלרגלי גבושו ומשפטי הארוכים המסובכים היה קשה לקריאה. אחר כך הלכו הפרקים וקלו, עד שנהיו בסוף לציריים ולרקדניים. הבקורת הללה וגם הביעה פקפוקים, כדרכה תמיד, אלא שהללה את הפרקים הקלים והללה את הפרק הראשון כבד המשפטים, ואני התיישבתי להיפרד: הפרקים הקלים נראו לי לא חשובים וערך שירי ובטווי היה בעיני לפרקים הכבדים. ודוקא צורתו של הפרק הראשון נראתה לי למקורית עצי מית חדשה ביותר.

ואתו הרבר קרה לי אחרי כן, בהוציא סילקינר את ספר שיריו. הלי-ריקה שלו לא לקחה את לבי, ורק האפיקה. הקטע של „מנוח פרנקו“ — נראה לי חשוב ומכונן. וברשימתי עליו בטאתי את משפטי זה. מסר לי, כי הוא אמר אשר הספר „מנוח פרנקו“ כולו מונח אצלו בכתובים הלואי; יצוי-רוז אפית-שירית ובעלת-תוכן יהודי — מי לא ישמח עליה?

„המפקיד האהרון“ קרא סילקינר לעצמו או להשירה האמריקנית באחד משיריו (נדפס ב„מאזנים“), איני יודע אם מתאים לו ולה שם זה. הוא רצה לבאר בציוור זה, בהטרנדיה של המאחר לבוא, את אי תשומת הלב לשירתו או לשירה זו בכללה. לא כך הענין, אלא פשוט: השירה האמריקנית שלנו ברובה אינה מונחת לא על דרך-המלך וגם לא בשבילים ובמשעולים של שיר-תנו, מעולם אחר היא יונקת ולפנות אחרת היא חותרת. תמליכה היא, רר כנסיית וגם בחירה — ועולמה עולם הקלסיות האנגלית והרוכמנטיות האמריקנית. היא נראית לנו מפשטת ונטולת שרשים. עם היו היהודים והיהדות בא-מריקה לא היה לה עוד קשר, אם כי אנשיה עשו גדולות בעולם התנוך, ותלי-מידיהם ותלמידותיהם נקרים לי פה בארץ לפרקים קרובות. הדור השני לשירה זו היה ודאי מוצא את דרכו, אך היא דיתה דור ראשון וחיתה מהשפעות ביחוד ומאינדיבידואליות. היא עשתה הרבה — אך טרם ניתן לה מקומה בתולדות-הספרות, והיי הקורא עברית בארץ ישראל, בפולין, בליטא, ובכסרביה נמצאים מהוץ לתחומה.

ב„מסד“ (קובץ אמריקאי עברי שהופיע כבר בארץ ישראל) הדפס סילקינר שתי פואמות קטנות, תרבותיות נפשיות, ואנושיות מאד בתכנן. (אחת מהן קרובה מאד לנפשי, ואשר נתתי לרעיונה פעם כבר בטווי בכתב). והפעם השלישית הרגשתי כי מדבר האיש ללבי. והנה בא המות.

ידידו שידעוהו מקרוב יספרו לנו על האיש, תלמידיו וחבריו להוראה על המחנך, ואני דברתי על שלש הפעמים (דומה שהיו גם עוד שירים שלו — פעם פעמים שעמדתי עליהם) שננע בנפשי. נאמר עליו זה לא כבר, לשבחו כמובן, כי לא ידע באמת דבר. מחוץ לתנך ולשקספיר, לשונו היתה בעיקר תנכ"י — נכון, וודאי שהיה לו יחס לשקספיר, כי הן את „מקבט“ תרגם, (מתרגם בעל-מלאכה לא היה, בידוע). אך נדמה לי, כי עולמו הלירי מראה על יסודות אחרים לא תנכ"יים ולא שקספיריים. הוא ידע, כנראה, הרבה דברים.

מן הנקרים היה בשבילנו ולא מן הנפגשים, אך מאלו, שהיה לא רק נקרה סתם, לכל הפחות בשבילי. הוא גם נרם לי (בשירתו, כמובן) אכזבות לא מעטות ולכי כאב עליהן. וכשארם מאכזב-סיט-שקוית ממנו דבר-מה.

רכוז והתפוררות

דומה שאנו נכנסים עתה בספרותנו לזמן אחר, מרכוז עוברים אנו להתפוררות. אני מתכוין, כמובן, לרכוז ולתת-פוררות בנוגע לכמות-הספרות. ביצירה לא היה אצלנו רכוז במובן זה אף פעם וטוב שלא היה. ואך ביחס לבמות-הספרות — ישנב הסידיר-רכוז נלהבים. נלהבים, למשל, לרי-כוז הוצאת-ספרים, שהספרות החיה והי-שוטפת היא כמעט מהוץ לתחומה. חסרי

בשם זה פרסמתי ב„מאזנים“ וכי „הציוני הכללי“ אספי רשימות קטנות בענינים שונים, פרקים חשובות יותר ופי-רקים פחות. מוטן לזמן מוכרח אתה לשוב אל הערות אלו. הן נותנות לך את היכולת לדבר על ענינים רחוקים זה מזה או קשר-רים בקשר רופף מבלי שתצטרך לקשרם קשר מלאכותי. מוטן לזמן אשתמש גם פה בצורה נוחה ומפילה זו.

על נפגשים ונקרים

ישנם אנשים הנפגשים לך בדרך לעתים תכופות ושהם נלויים עליך או אתה עליהם והולכים יחד כבדת ארץ ארוכה; וישנם כאלה שהם רק נקרים לך בדרך במקרים יוצאים מן הכלל או בני-טותך מדרךך אל שבילים ומשעולים צדדים. את הנפגשים יכול אתה לאהוב או לשנוא, לקרב או לרחק, (או הם אותך!) לחיב או לשלול — אך הנך מרגיש במציאותם, ובמציאותם התמי-דות; לא כן הנקרים, מהם יכול אתה להתרשם לטובה או לרעה, להשאיר לך איזה זכרון רגע או גם לא זה — ויש שאינך גם יודע מה עמם, החיים הם אם לא, וכשאתה נפגש בשמם — אתה נוכר לרגע — ושוכח, חוץ במקרים כודדים, אשר גם הנקרה משאיר רושם עמוק או מעורר בך סימפתיה ללא תשכחהו.

היה לנו בציוניות טפוס של „ציוני שלשי-רגלים“, שהיינו מבירים אותם מתוך קונגרסים או ועידות מר-כויות, וכל השנה לא הרגשנו במציאותם הציונית, ומהם היו כאלה שחשתי כי הציוניות מטלאה אותם, כי בדבוריהם ובפעולתם בימים שנפגשת אתם — הנם כאנשים מ פ נ י מ המחנה! והיו כאלה שחשתי כי רק אורחים הם פה וכי נפשם ופעולתם נתונות בעולמות אחרים, ב ע ב ו ד ת ה ה ו ה כמו שסראנו לזו אז, או ב ע ב ו ד ה ה ג ל ו ת י ה כמו שקוראים אנו עכשו לה, או בכלל בכל מיני פעולות ועסקנות מחוץ לציוניות.

בקונגרסים ובעידות לקחו אלה מקום חשוב על פי רוב, בהתחשבות עם כשרונותיהם, עם מצלם התרבותי עם קשרי-ידידות לפלוני או לאלמוני מן הגדולים או עם פעולתם בעבודת-הגלות או מחוץ לציוניות. הציוני הנאמן הארץ-ישראלי ברוחו שהיה מתנגש עם אלה לפרקים בעבודתו הציונית כמש, והיה פוגש אותם כל ימות-השנה מחוץ למח-נה או גם במחנה אחר — היה מתרגז אלא שבין אלה היו גם אנשים שחזרי בתשובה, ונחיו לכל הפחות לאורחים תכופים בעבודה הציונית. ביחוד אחרי שגם עבודת ארץ ישראל נהיתה לעבודת-הוה כלומר דבר של ממש.

ואודה ולא אבוש: כשאני נתפל בשמו של אהר ה נ ק ר י מ בציוני-יות, בספרות או בפנת-חיים אהרת קרובה לי — אין לי על פי ידוב מה להגיד עליהם. אפשר שהיו אנשים מציונים ונפלאים — אך אנכי לא חשתי בהם. אין זה חס ושלום מספין ערכם, ואפשר להיפך: אולי זהו גם לגנותי שכאלה התהלכו בתוכנו ואנכי לא ידעתי — יכול היות, אך מה עלי לעשות? אין אדם יכול לצאת מתוך עורו.

ישנם אנשי-כתובה ובינסג גם סופרים בעלי ערך, הרגילים לרקוד על כל החתונות: יש יחס, אין יחס — לא איכפת. חוגגים יובל — הוא רר קד, מת כו — והריתו בוכה. איש כוז מכיר את כל סופרי העולם, אף כי קרא בחייו ספר ער תוכו אפשר רק בנעוריו! מדבר הוא על כל אישי הפוליטיקה שלנו ושל העולם, אף כי מעולם לא חשב חמשה רגעים ברצינות על שום פרובי-לימה פוליטית: כאלה ישנם גם בינו וגם בין הגויים. בסורם אל תבוא נפשי. היה לי יחס לאיש — טובי אין לי — אני שותק; אחר ולא הייתי ולא אהיה.

דים של רכוז הם אנשים שרואים עצמם אנשי-מרכוז ושליטה אבסולוטית בהדרכת הספרות והלשון. האנשים יכולים להיות גדולים, הביבים וטובים, אך אודה ולא אבוש, מימי לא היתה לי אהבה לבמות של דרך-המלך. ותמיד היתה לי גטיה או לצדי-דרכים, או פשוט לבתי-אוסף של ספרות (מעין „התקופה“), שאין להן פריטניות לשאיפות ולמהלכים, להשלטת נוסחאות וסגנונים.

ולא מתוך איוו מרדנות. מהפכן, באמת, לא הייתי בחיי. אלא שאיני או-הב שליטים וכובשי-שלטון. כשאמר לי פעם מיטורד צעיר: „אנו צריכים לכבוש את השלטון בספרות“ — שאלתי: „למה? למה לי לשלוט? איני רוצה שישלטו בי ואיני רוצה לשלוט באחרים.“ עם כל כאבי על דלות מנולת של בני-אדם ועם כל שאיפתי לתקן העולם והחיים — היה לי בכל זאת החופש האישי הדבר היקר בחיי, אלא שלא נהנתי לגול אותו מאחי-רים, וגם לא הרגשתי בזה עונג.

ובכל זאת הטיתי גם שכמי שנים אחדות לרכוז זה. אפשר מתוך שעיפנו כולנו, ואפשר מתוך רוגז מלחמה בלתי-פוסקת, אכזרית ואיי-צודקת ועוברת את גבול המותר ננר כולנו — מלחמת-מתפר-צים לתוך דלתים פתוחות, כי מי סגר אצלנו כשביל מתפרצים אלה את הדלת? איך שהוא — היתה איכוזיה של רכוז. ההיה רכוז באמת? הנתקרו האנשים זה אל זה? הקם איש כבדנר שהיה לו באמת ענין ליצירתו של חברו, וישאף. תמיד לרעת מה יוצר השני? לא, רות זו לא שלטה ברכוזנו. הרכוז גרם להוצאת „מאזנים“, ולא יותר. אף ספריה קטנה, כזו שהוציאה אגודת-הסופרים שלפני הרכוז — לא עצר הרכוז כח להוציא הרצאות בעלות-ערך התרכוז זמן ידוע ועל פי רוב כפלוס-פאן המנוח, והרכוז עסק בשנים האחרונות בפגישות וביוב-לות, פגישות, בלי בחירה ויובלות בלי-יחס.

וכוף סוף שב זמן ההתפוררות. נבי-ראות במות החדשות, מתוך נמוקים פולי-טיים או ספרותיים, או שניהם יחד. מהפסד — הדברים רחוקים: סופי-סוף אין „טורים“ נופלים מ„כתובים“ והבמות השונות בצרוף הירחון „מאזנים“ יתנו ודאי הומר לא פחות חשוב מהשבעון „מאזנים“, אלא שלפלוני או לאלמוני מא-תנו תהי גם אילויה שנמצא הוא בתוך פנה מהאימה קצת לרוחו. לא יזיק. וודאי לא כל הבמות תארכנה ימים. יכול היות, שבעוד שנה נעמוד שוב לפני האבוס הנקוב של הרכוז. מילא. השנים של „המעורר“, „הדור“, ואפילו שנת „רשפים“ היו שנות הקלתי-הנשימה בספ-רות. הרגש אויר יותר הפשי. היה נעים כשנתקבלו. הוברות „מעברות“ ו„הארמה“ יחד. ואם רוצים אתם לרעת רכוז שטתי וקצוני מהו — קחו את שנת „השלח“ האחרונה שבארץ-ישראל. ולחלק מאתנו למה נכתד? — היו חוברות „הדים“, חוברות שלצדי-דרכים — אך ידברו את-רים עליהם.

וטוב שיחד עם במות צדדיות יש גם במה של רכוז; ישמח כל צד בשלו. רק לא צרות-עין, ולא מלחמה במהתרת מפחד. התחרות. אין מה לפחד. נשימה קלה יותר ומציאותם של בני-אדם בחוגם לא תזיק ואפילו לשם חלוף-איור. ואפשר תהי גם תשומת-לב להאח הרחוק המת-ענה בגולה ובנכר, ואפשר גם לזעיר המת-חיל הראוי לתשומת-לב.

ברכתי אפוא לכל הבמות יחד, תפי-רחנה ותארכנה ימים. רכוש גדול — דומה אין זמננו זמן של רכוש, אך העוני ודאי לא יגדל, ואנו כבר עמדנו על סף הדלדול המחלמ.

וטוב שבבמות החדשות יש מקום מרכוזי לבריו-יצירה מקורית. התרגום אוכל לא רק את הספר, כי גם את העי-תון הספרותי; וטוב שחלק הבקורת ידבר על סופרים וספרים משלנו. את הכתיבות על גוים וכותבי-לועזית, ודבורים על הספרות בכלל ודבורים סתם שבענו. יצוי-רתנו רק נחנקה באויר בקורת רשעית ועקצנית וחסרת כל רצון ליצירה. אלא, כדי לבקר סופרים וספרים עבריים צריך לקרוא, וקריאה אינה דבר קל כלל וכלל. ועוד יותר: צריך גם לחשוב קצת (על גויים וכותבי-לועזית אפשר לקחת מן המוכן). ולהתרומם על הרגשת קיבה מקולקלת, וזה שוב אינו מן הדברים הנ-תנים לכל אדם ובכל שעה — ביחוד בזמננו ובארץ-ישראל.